

SÚČASNÝ STAV ZÁKLADNÉHO ŠKOLSTVA

V predchádzajúcom článku sme spomenuli nedostatky vo vzdelávaní a za najväčší z nich sme označili skutočnosť, že zatiaľ sa na ňom nezúčastňuje väčšina obyvateľstva, a navrhli sme aj spôsob, ako situáciu zlepšiť, a to ten, aby sa i o ňu začala zaujímať vláda a prinútila obyvateľov posielat' do školy všetky deti. Okrem spomínaného sa tu však vyskytuje aj množstvo iných problémov. Nepodarí sa nám spomenúť všetky, pokúsime sa však dotknúť aspoň tých, ktoré sa v súčasnosti dajú vyriešiť, ak aj nie úplne, prinajmenšom z väčšej časti.

Najväčším problémom je to, že deti chodia do školy veľmi krátko, zvyčajne len dva či tri roky, aj to, ako sme už spomenuli, iba v zime. Len čo zavíta jar, len čo zem trochu oschne a prichádzajú prvé poľné práce, rodičia stiahnu deti zo školy, preto sa v mnohých obciach už považuje za bežné, že sa školské skúšky konajú hneď v prvých jarných mesiacoch a po nich škola beží ešte dva či tri týždne, v niektorých obciach však končí okamžite. Príčinou, že deti chodia do školy tak krátko, sú samotní rodičia, zvyčajne sami so zanedbaným vzdelaním a presvedčení, že keď oni aj nevzdelaní vo svete obstoja, aj ich deti sa rovnako zaobídu bez väčších vedomostí. Rodičia potrebujú deti pri poľných prácach alebo, a to ešte častejšie, pri pasení domáceho dobytku a hydiny. V oboch prípadoch však tým, že deti stiahnu zo školy, konajú nerozumne a neobozretne: po prvé preto, že slabé, nedorastené deti zapriahajú do ťažkých prác, čím tie zakrpatujú vzrastom a v telesnej sile a od malička upadajú do akejsi clivoty, po druhé preto, že deti nadarmo márnia čas. A rodičia by si zaiste s domácim statkom a hydinou aj inak dokázali poradiť, napríklad tak, že by sa na obecné pasenie najali odrastenejší a vyučenejší chlapci, ktorí už zo školy vyšli, siroty či deti ľudí s malým živobytím alebo práve živoriacich bez živobytia, a tí by potom túto ľahkú prácu vykonali pre celú dedinu, pre celú obec. V súčasnosti však veľa detí chodí na pašu len s vlastným statkom či hydinou a škola zostáva prázdna. Musíme tu pripomenúť aj okolnosť pre vzdelávanie mladej generácie veľmi škodlivú, a to čoraz väčšmi sa rozmáhajúce delenie rodín na domácnosti, ktoré žijú na jednej usadlosti. Takto rozdeleným rodinám ubúdajú ľudia a rodičia sú potom nútení pri nedostatku pracovníkov zapájať do namáhavých prác aj slabé deti. Ťažko im potom padne, keď vidia, že sa deti málo naučili a že im je to samotným ľúto, ťažko im to padne vo chvíľach, kedy by im pri domácich potrebách, pri písaní účtov, záväzkov, pri zostavovaní žiadostí či prosebných listov, pri domácich náboženských úkonoch ako-tak mohli pomôcť. Deti však vyrástli a do školy ich už poslať

nemôžu. Preto by mali duchovní správcovia ľudu dozerat' na to, aby deti do školy chodili a nestáhovali ich z nej zavčasu, mali by neopatrným a nerozumným rodičom náležite vysvetliť, aké môže mať nevzdelanosť škodlivé následky, a poradiť im, ako sa pri svojich prácach aj bez detí zaobídu, a s predstaviteľmi obcí trvať na tom, aby sa deti v škole čo najlepšie naučili aspoň tie najnutnejšie vedomosti a nestáhovali ich zo školy predčasne. Pri verejných skúškach by sa mohlo zakaždým určiť, ktoré deti by už na budúci rok mohli zo školy vyjsť a ktoré by mali do školy chodiť aj ďalej.

Druhý a veľký nedostatok vzdelávania v našich obciach je ten, že sú postranné dedinky, kopanice či lazy niekedy také vzdialené a odľahlé od hlavnej obce či dediny, že slabé deti môžu najmä v zime počas sneženia, v dažďoch a fujaviciach prejsť do hlavnej obce len s veľkou námahou alebo sa k nej neprebrodia vôbec, a tieto dedinky sú zvyčajne postrkané po kútoch, majetok majú chatrný a, ako sa to na podobných miestach stáva, zanedbané sú aj duchovne. Na takýchto vyhnanstvách, lazoch a kopaniciach aj býva ten najsurovejší, priečny ľud, ktorý nedbá na dobré rady a napomenutia, poverčivý, slovom, duchovne úplne opustený. Tu je teda pomoc veľmi ťažká a pomôcť sa tu dá len vtedy, keď sa o tieto opustené a temné kúty začne zaujímať aj vláda a zavedie tu do verejného vzdelávania všeobecný poriadok. Keby však dovedy aj týmto opusteným a sem-tam po vyhnanstvách roztrúseným ľuďom prišla pomoc aj z inej strany a boli by ochotní aj sami niečo pre vlastné vzdelávanie urobiť, predsa len by sa dalo aj v týchto kútoch čosi vykonať. Osobitne sa chceme obrátiť na zemských pánov* s prosbou, aby vo väčších odľahlých dedinách a ľudnatejších kopaniciach vyčlenili a vymerali pozemok na výstavbu školy a tam, kde sú hory a háje, poskytnú aj potrebný kameň a drevo. Ostatné by potom už zostalo na samotných obyvateľoch, rovnako aj živobytie učiteľa. Pri stavbe školy by im istotne pomohli aj materské obce, veď i vedľajším dedinkám väčšinou hlavné obce pomáhajú, o živobytie učiteľov už by sa však museli postarať sami. Plat by pravdaže pri chatrnom majetku v takýchto vedľajších dedinách a odľahlých kopaniciach mohol byť len skromný a pozostával by najmä z naturálií, myslíme si však, že by sa našli aj takí učitelia, ktorí by naň pristali v prípade, že by mali vyhliadky na lepšiu budúcnosť. V školách na ľudnatejších kopaniciach by sa mohli vyučovať deti z okolitých lazov a kopanic a veľmi odľahlým kopaniciam by nezostávalo nič iné, len poslať svoje deti na zimu k priateľom a známym do hlavnej obce, kde sa nachádza škola.

Uvedomujeme si, že to nepôjde bez ťažkostí, ale dobrá vôľa, najmä ak ju dokážu

---

* Šľachta v postavení majiteľa panstva, ktorej povinnosťou bolo starať sa o cirkev a vzdelanie svojich poddaných.

prebudiť predstavitelia obcí, dokáže veľa.

Ďalšie nedostatky v našom základnom vzdelávaní, ktorých sa teraz chceme dotknúť, spočívajú v samotnej organizácii cirkví,* ktorých služobníci sú aj cirkevnými učiteľmi, a zlej organizácii výučby i chybách samotných učiteľov. Povedali sme, že deti v našich obciach chodia do školy najmä v zime, no práve vtedy im z vyučovania uberajú zvyky, ktoré naše cirkvi dodržiavajú: práve na ten čas pripadajú oblátky, ktoré treba pripravovať a roznášať a patria medzi povinnosti učiteľa, v tom čase sa svätia najväčšie sviatky a spolu s nimi sa konajú rozličné, rôzne pomenované obchody, vtedy prichádza Nový rok a s ním koledy, ktoré tiež zamestnávajú školského učiteľa a niekde vo väčších osadách je kvôli tomu neprítomný aj celé týždne. A čo sa vtedy deje so školou? Alebo stojí, alebo majú deti pridelené obrovské množstvo úloh, ktoré zo dňa na deň prednášajú niektorému zo starších žiakov. Každý ľahko pochopí, aká sa pri tomto deje škoda. Vieme, v čom pramena tieto cirkevné zvyky: jedny sú pozostatkami starodávnych tradícií, iné sa pridali len v poslednom čase, no oboje slúžia ako doplnok k platu cirkevných učiteľov. Vieme, že príčinou toho všetkého je naša chudoba, nechceme sa však sústrediť na ňu, hoci je jednou z hlavných nedostatkov nášho vzdelávania, pretože ju bez pričinenia štátu odstrániť nemôžeme. Chceme len dať obciam do pozornosti, že cirkevných služobníkov môžu pri dodržaní pravidiel platiť aj bez týchto obchodov rovnako ako teraz, mohli by teda tieto sviatočné obchody pomaly zrušiť, čím by záležitosť obecná, t. j. vzdelávanie detí v ľudových školách, zvíťazila a cirkevní služobníci by sa zbavili mnohých nepríjemností a bremien. V týchto sviatočných obchodoch ako doplnkoch k platu vidíme len nedostatok pevnej vôle, neusporiadanosť cirkevnej obce: veď prečo by sa v cirkevných či obecných zboroch nemohol určiť pevný plat pre služobníkov cirkvi a ten potom rozvrhnúť podľa majetku na jednotlivých členov cirkvi? Nemohli by takto riadne dávky doplnky nahradiť? Mnohí budú, pravda, namietat, že to pôjde zle, a hádam by si na to na niektorých miestach len ťažko zvykali, ale zo zvyku by sa obyvatelia na tieto dávky naučili rovnako, ako sú teraz zvyknutí platiť za koledy atď., atď., a skladali by ich riadne, a keby sa našli aj odporcovia poriadku, svetská vrchnosť by dozrela na to, aby si svoje podlžnosti zaplatili. Bolo by veľmi ľahké tieto dávky rozvrhnúť, či už by išlo o peniaze alebo naturálie, spočítalo by sa, čo napríklad dávky obnášali v poslednom čase, z toho by sa vypočítal priemer a ten by sa potom rozložil na jednotlivcov. Tieto obchody navyše už ani nezodpovedajú dobe a vo vzdelanejších obciach ich už zrušili. Týmto spôsobom by aj vzdelávanie ľudu veľa získalo a zaniklo by množstvo nevhodných

---

* Základné, t.j. ľudové školy boli v tom čase iba cirkevné.

zvykov. Najväčšmi by však vzdelávanie ľudu získalo tým, keby ho učítelia lepšie viedli, najmä keby sa deti rozdelili lepšie podľa učiva a nenatĺkali by sa náročnejšie vedomosti do hlavy tým deťom, čo ich ešte nepotrebujú alebo ich nikdy potrebovať nebudú. V časoch, keď sa ako úradná reč vo verejnom živote používala latinčina, človek, ktorý ju ovládal, sa považoval za príslušníka vyššej spoločenskej vrstvy, a tak i prostým ľuďom zišlo na um, že sa ňou povýšia, a potom unúvali učítelov, aby sa ich dietky čo najviac z latinčiny naučili, a veľakrát im za to ešte aj osobitnú odmenu sľubovali a dávali. A potom sa sedliacke chlapča, ktoré čakal pluh, morilo a trápilo s latinčinou, až sa mu z kečky parilo, a načo? Prečo? Úplne nadarmo, len aby sa márnomyseľný otec mohol predviesť, že aj jeho syn niečo z toho vysokého štúdia, z gramatiky pochopil a že aj on vie čosi odseknúť po latinsky, a teda nie je hocikto. Pravdou je, že spolu s vytrácaním sa latinčiny z verejného života toto zameranie na ňu tiež mizne, no vo vzdialenejších krajoch a tam, kde ešte učítelia žijú v starých časoch, sa toto vydreté vyučovanie stále drží, inde sa však naopak deťom natĺkajú do hlavy nové, pre prostý ľud celkom nepotrebné vedomosti, a to len preto, aby ich onedlho pozabúdali. Deti v školách teda treba, ak je to pri našich obmedzených možnostiach vhodné, rozdeliť na skupiny a každá sa má zaoberať tým, čo potrebuje a čo je primerané jej veku či schopnostiam. Na to, pravdaže, potrebujeme dobré a náležité učebnice, ktoré nám ešte čiastočne chýbajú, svitá nám však nádej, že sa tento nedostatok čoskoro odstráni a potrebné knihy sa objavia. K chybám nášho vzdelávania treba pridať i to, že sa deti v mnohých školách počas roka učia len málo iných vedomostí než katechizmus a biblické dejiny, a iba tesne pred skúškami sa dozvedia aj niečo z histórie, zemepisu, z prírodopisu, a to tak, aby to na skúškach mohli predviesť, namiesto toho, aby si to po celý rok precvičovali a opakovali. Treba potvrdiť, že našim učiteľom je usilovnosť vo všeobecnosti vlastná a veľakrát sa musíme až čudovať, aké pokroky deti za rok urobili, a to tým väčšmi, ak sa vezme do úvahy, že učítelia majú zvyčajne málo prostriedkov a plniť si musia množstvo iných povinností, medzi ktoré musia svoju činnosť rozdeliť. Nedbanlivých a nesvedomitých učítelov máme málo, čo môžeme pripísať aj tomu, že náš národ má vrodené sklony k pracovitosti a riadnemu vykonávaniu svojich povinností. Usilovnosť a rozvážnosť v učení podporujú aj učiteľské spolky, ktoré v poslednom čase vznikajú na viacerých miestach, radia sa o zlepšení vyučovania a čítajú odborné články, a všetci priatelia výchovy a vzdelávania si zo srdca želajú, aby sa našli horliví a stáli predstavitelia týchto spolkov a aby v tejto horlivosti nepopustili. Nedbanliví učítelia sa nielenže nestarajú o vzdelávanie, ale deti často namiesto školských povinností

zamestnávajú inými prácami, ktoré najmä im prinášajú úžitok, a tak deťom nemilobožne márnia drahocenný čas. Takí by si mali uvedomiť, že pre budúci život detí sú tieto aj tak krátke chvíle najdôležitejšie, mali by si uvedomiť, že práve od toho závisí ich šťastie a spokojnosť v budúcnosti. Tam, kde sa takéto neduhy rozmáhajú, mali by cirkevné vrchnosti alebo obce zakročiť a od učiteľov žiadať, aby si svoje povinnosti dôsledne plnili.